
**Sprawozdanie z międzynarodowej konferencji
pt. *Europejki w polityce od czasów nowożytnych
do współczesności / Europäische Frauen in der
politischen Sphäre der Frühen Neuzeit bis zur
Gegenwart*, Wrocław, 1–2 grudnia 2016 r.**

W 1906 r. Finki jako pierwsze Europejki uzyskały pełne prawa wyborcze. W nawiązaniu do 110 rocznicy tego przełomowego na drodze do zrównania praw kobiet i mężczyzn na Starym Kontynencie wydarzenia w dniach 1–2 grudnia 2016 r. we Wrocławiu odbyła się międzynarodowa ekspercko-doktorancka konferencja naukowa *Europejki w polityce od czasów nowożytnych do współczesności (Europäische Frauen in der politischen Sphäre der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart)*. W skład Komitetu Organizacyjnego weszli: prof. Susanne Schötz i dr Angelique Leszczawski-Schwerk z Instytutu Historii Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie oraz dr hab. Leszek Ziątkowski, prof. UW i mgr Dorota Wiśniewska z Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego. Wydarzenie zostało zorganizowane pod patronatem „Wrocławia – Europejskiej Stolicy Kultury 2016”, a partnerami przedsięwzięcia byli: Biura Współpracy Międzynarodowej obu uczelni, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, krakowska Księgarnia Akademicka oraz Niemiecki Instytut Historyczny w Warszawie.

Młode badaczki z Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie przedstawiły wyniki swoich badań i przygotowały koreferaty do prezentacji innych uczestniczek. Sesje moderowali pracownicy naukowcy z Drezna i Wrocławia. Organizatorzy chcieli bowiem stworzyć forum dyskusji naukowej między początkującymi badaczami historii kobiet z ośrodków o odmiennych tradycjach historiograficznych i jednocześnie włączyć do tej wymiany myśli doświadczonych naukowców (formuła mistrz–uczeń).

Koordinatorom projektu zależało na zachowaniu języków narodowych, dlatego prelegentki mówiły po polsku i niemiecku, jednak zaopatrzyły resztę uczestników w anglojęzyczne streszczenia swoich wypowiedzi. Język angielski posłużył również koreferentkom i umożliwił komunikację w części przeznaczonyj na dyskusję. Celem organizatorów była popularyzacja niemieckich i polskich badań odnoszących się do historii ról społecznych, dlatego przewidzieli (tłumaczone) wykłady otwarte, które zwińczyły obrady każdego dnia. Doktor Dietlind Hüchtker z Geisteswissenschaftliche Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas w Lipsku wygłosiła wykład zatytułowany *Performance und Performativität. Politische Bewegungen in Galizien (Performans i performatywność. Ruchy polityczne w Galicji)*, a dr Dobrochna Kałwa z Uniwersytetu Warszawskiego – *Feministyczne utopie i dystopie – historia polskich debat wokół politycznej partycypacji kobiet*.

Pierwszego dnia referaty przedstawiły badaczki z Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie. Vera Bianchi podjęła próbę zestawienia działalności anarchistycznych ugrupowań kobiecych w okresie międzywojennym: niemieckiego Syndykalistycznego Związku Kobiecego (Syndikalistischer Frauenbund) oraz hiszpańskich Wolnych Kobiet (Mujeres Libres). Chociaż grupy te funkcjonowały w dwóch odmiennych rzeczywistościach, podobne czynniki zadecydowały o ich powstaniu. Zarówno w Republice Weimarskiej, jak i w Hiszpanii kobiety utożsamiały opresję skierowaną wobec warstwy robotniczej z opresją względem kobiet. Członkinie obu organizacji wyznawały też anarchistyczne poglądy, walczyły z wszelką dyskryminacją kobiet w społeczeństwie oraz podjęły walkę z patriachatem wewnątrz ruchu anarchistycznego.

Stosunek władzy wobec pracujących kobiet w Zachodnich Niemczech w latach 1964–1969 omówiła Judith Märksch (*Geschlecht, Klasse und Ethnie auf dem Arbeitsmarkt der Bundesrepublik Deutschland 1964–1969*). W latach sześćdziesiątych XX w. wraz z wyraźnym ożywieniem gospodarczym kobiety otrzymały możliwość pracy w wielu dotychczas niedostępnych dla nich profesjach. Tymczasem wprowadzono regulacje, które uniemożliwiły im wykonywanie nietypowych dla ich płci zawodów. Narzucanie ról społecznych (*doing gender*) przyczyniło się do zachowania tradycyjnego, patriarchalnego porządku społecznego i podziału na tzw. „męskie” i „kobiece” profesje. Badaczka podkreśliła ponadto konieczność uwzględnienia koncepcji interseksjonalności. Rodzaj wykonywanego zawodu

czy wysokość wynagrodzenia zależały bowiem nie tylko od płci, lecz także od pochodzenia społecznego i etnicznego. Przynależność do dwóch lub wszystkich trzech dyskryminowanych grup wzmacniała poziom opresji – dowodziła Märksch, przytaczając przykład robotnic przybyłych w latach sześćdziesiątych do Zachodnich Niemiec z południa Europy.

Jessica Bock poruszyła kwestię kobiecego zaangażowania politycznego we wschodniej części Niemiec w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia na przykładzie Inicjatywy Kobiecej (*Fraueninitiative*), założonej w Lipsku we wrześniu 1989 r. (*Der lange Atem. Der ostdeutsche Frauenaufbruch zwischen Pluralisierung, Professionalisierung und institutionelle Integration am Beispiel Leipzigs in den 1990er Jahren*). Upadek Niemieckiej Republiki Demokratycznej spowodował aktywizację wielu kobiet, które zaangażowały się (zwłaszcza w miastach) w proces transformacji ustrojowej. Działy na rzecz demokratyzacji oraz walczyły przeciwko nierównościom społecznym, ze szczególnym uwzględnieniem praw kobiet. Członkinie Inicjatywy Kobiecej miały wpływ na politykę lokalną – oddelegowały swoje przedstawicielki do debat publicznych oraz działały w samorządzie miejskim. Po roku 1990 głównym powodem, dla którego kontynuowały swoją działalność w ramach wspomnianej organizacji, był sprzeciw wobec dominacji mężczyzn w życiu politycznym.

Drugiego dnia obrady rozpoczęła Dorota Wiśniewska, która zarysowała aktywność polityczną kobiet z rodzin magnackich w Rzeczypospolitej drugiej połowy XVIII w. Przytoczyła działania arystokratek na rzecz rozwoju karier urzędniczych krewnych i przyjaciół, ich pośrednictwo w kontaktach między politykami, potencjał opinio-twórczy oraz udział w przekazywaniu wiadomości odnoszących się do wydarzeń politycznych. Wskazała na aktywność towarzyską, umożliwiającą im działalność w sferze politycznej. Dokonała też analizy okoliczności sprzyjających kobiecej „mobilizacji”. Szczególnie podkreślała rolę ustroju i pozycję prawną, które dawały Polkom uprzywilejowaną pozycję w stosunku do kobiet w innych krajach. W latach pięćdziesiątych XVIII stulecia poszczególne stronnictwa często odnosiły sukcesy w czasie sejmików, sejmów i trybunałów dzięki „wykorzystaniu” wpływowych dam do pozyskiwania stronników. Podobne mechanizmy działały także w burzliwych czasach stanisławowskich.

Referat pt. *W obronie praw kobiet – działalność społeczna Ireny Krzywickiej w latach 1919–1939* wygłosiła Natalia Kotrys. Na podstawie wspomnień Krzywickiej i jej artykułów opublikowanych na łamach „Wiadomości Literackich” oraz „Życia Świadomego” została ona przedstawiona jako kobieta domagająca się niezależności, wolności oraz równouprawnienia. Krzywicka należała do Ligi Reformy Seksualnej, którą utworzyła z Tadeuszem Boyem-Żeleńskim. Pragnęła zmian obyczajowych w polskim społeczeństwie. Zachęcała do świadomego macierzyństwa, a w swojej twórczości dużo uwagi poświęciła przemocy wobec dzieci. Ważne były dla niej wolność seksualna, prawo do aborcji oraz wyzwolenie z „ucisku” zasad społecznych. Podkreślono jednocześnie rozbieżności między auto-prezentacją a działaniami Krzywickiej, która choć reprezentowała lewicowe poglądy i promowała nowoczesny styl życia, sama realizowała się jako żona i matka w tradycyjnym wydaniu.

Jako ostatnia wystąpiła Anna Jajor-Morawiec, która rozpatrywała kwestię walki kobiet o możliwości zatrudnienia w latach 1918–1939. Zaakcentowała ona opór społeczny wobec zmian mogących poprawić sytuację Polek na rynku pracy – nawet po przełomowym okresie I wojny światowej obserwujemy prawne podporządkowanie mężom. Wprawdzie niezamężne kobiety często pracowały, jakkolwiek najczęściej w zawodach, które powszechnie postrzegane były jako właściwe kobiecej „naturze” (opiekunka, nauczycielka, pielęgniarka) lub wynikające z tradycyjnych zadań (kucharka, służąca). Nieliczne wykształcone otrzymywały pracę biurową. Ówczesne emancypantki: Iza Moszczeńska czy Maria Rydlowa w edukacji dostrzegały jedyną szansę. Wierzyły, że wykształcenie mogło zapewnić kobietom utrzymanie, które gwarantowało niezależność. Czasy kryzysu gospodarczego pogorszyły jednak położenie żeńskiej części społeczeństwa, gdyż w warunkach wysokiego bezrobocia faworyzowano zatrudnianie mężczyzn.

Spotkanie zakończyła dyskusja (tzw. *round table*) poświęcona warsztatowi historyka dziejów kobiet, w której udział wzięły badaczki z Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie: prof. Susanne Schötz i dr Angelique Leszczawski-Schwerk oraz zatrudnione w Uniwersytecie Wrocławskim: dr Małgorzata Ewa Kowalczyk i dr Monika Piotrowska-Marchewa. Zaprezentowały one swoje zainteresowania badawcze, a następnie wskazały na problemy i wyzwania, przed którymi stają badacze dziejów kobiet. Poruszono kwestię stanu zachowania źródeł, który szczególnie mocno ogranicza historyków

okresów poprzedzających wiek XIX. Zwrócono uwagę na bariery, gdyż z wyłączeniem nielicznych tzw. egodokumentów pozostałe źródła tworzyli głównie mężczyźni. Zauważono też, że historycy często posługują się dostępnymi materiałami do odtwarzania faktów i uprawiania historii wydarzeniowej, kiedy przeanalizowane pod innym kątem ukazałyby one postawy, opinie, świat wartości i emocje kobiet. Wskazano na wpływ przekonań badaczy na kreowanie ocen wydarzeń z przeszłości. Przykładowo niektórzy naukowcy bagatelizują zasługi ruchu sufrażystek dla równouprawnienia kobiet, natomiast inni uwydatniają ich wkład, niejednokrotnie marginalizując inne argumenty wyjaśniające proces demokratyzacji. W dyskusji podkreślano również, że aktywność kobiet w sferach powszechnie uznawanych za „męskie” nie była tak wyjątkowa, jak mogłoby się wydawać. Przykładowo: kobiet-żołnerek w Europie u schyłku czasów wczesnonowożytnych i w pierwszej połowie XIX w. – jak przekonywała dr Małgorzata Ewa Kowalczyk – doszukamy się więcej, niż wskazują na to dotychczasowe ustalenia. Szczególnie podkreślano konieczność podjęcia badań porównawczych. Mimo rosnącej liczby publikacji z zakresu dziejów kobiet, wciąż brakuje studiów zestawiających wybrane aspekty w różnych kręgach kulturowych, co wskazuje na potrzebę utworzenia międzynarodowych zespołów badawczych. Ich badania zapewne przyniosłyby zróżnicowany i rzetelniejszy obraz.

Organizatorzy grudniowej konferencji mają nadzieję, że zapoczątkuje ona cykl międzynarodowych spotkań naukowych dotyczących badań poświęconych *gender studies* od czasów nowożytnych do współczesności.

DOROTA WIŚNIEWSKA
UNIWERSYTET WROCŁAWSKI*

* Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych, Instytut Historyczny, Zakład Historii Polski i Powszechnej XVI–XVIII wieku, e-mail: dorota.wisniewska@uwr.edu.pl.